

TUJE PESMI V SLOVENSKI BESEDI

Ureja Janez Menart

Pesmi Viléma Závade

Izbral, prevedel in spremne besede napisal Oton Berkopec

Pesnik Vilém Závada (rojen 1905 v nekdanji vasi Hrabova, ki je danes del rudarskega mesta Ostrava) je poleg Jaroslava Seiferta še zadnji živi predstavnik pesniške generacije, ki je med vojnama češko poezijo vsebinsko in izrazno obogatila kot noben pesniški rod poprej. Závada je sodobnik in tovariš J. Hore, V. Nezvala, Fr. Halasa in J. Wolkra, toda njegov pesniški razvoj je šel v drugo smer kot njihov. V času, ko

je v češki poeziji vladal poetizmus, ki je opazoval in opeval življenje z radostne in lepe strani, je mladi in revni ostravski študent, čigar oče, delavec v plavžih, je leta 1915 padel na gališki fronti, presenetil s svojo prvo knjigo pesmi, Panihida (1927), v kateri je vse drugače gledal na svet kot poetisti. Kritika je takoj opazila, da stopa v češko poezijo velik in nenavaden talent, njegov težko razumljivi pesimizem pa ji je bil tragičen in brezupen. Tudi v drugi zbirki, Sirena (1932), še vedno mučijo pesnika vprašanja, ki vznemirjajo modernega človeka, toda vse močneje se oglašata v njegovi liriki ljubezen do »črnega ostravskega kraja« in skrb za prihodnost domovine, ki izzvenevata zlasti v tretji zbirki, Pešpot (1937), medtem ko se v knjigi Grajski stolp (1940), ki je izšla že med nacistično okupacijo, izraža pesnik zastrto in v simbolih. Po vojni išče Závadovo ustvarjalnost nove možnosti, ki jih opazimo že v prvih zbirkah, Vstajenje od mrtvih (1946) in Mesto svetlobe (1950). Skuša čim bolj preprosto, toda umetniško kar najlepše izraziti velike in majhne stvari, s katerimi se srečuje v »navadnem« življenju. Nekateri vidijo v tem navezavo na klasike (Neruda, Sládek), kar daje njegovim stihom še posebno privlačnost. Višek na tej njegovi novi pesniški poti pomeni drobna zbirka Poljsko cvetje (1955). Že njen naslov zgovorno priča, za kaj gre pesniku. V knjigi Neko življenje (1962) se zopet vrača v rodni ostravski kraj, toda tudi te pesmi se dokaj razlikujejo od predvojnih. Zdaj se odlikujejo z neko prav posebno toplino in prizadetostjo. To velja tudi za njegovo zadnjo zbirko Hvala, življenje (1977). Závada ne spada med bogve

kako »plodne« pesnike. Doslej je izdal deset knjig izvirnih pesmi, kar za petdeset let ustvarjalnega dela res ni veliko. O tem, kako priljubljene so njegove pesmi med češkimi bralci, priča tudi to, da so njegove zbirke izšle v več izdajah, nekatere celo v štirih. Za svoje ustvarjalno delo je dobil najvišja priznanja, kar se živečim pesnikom dogaja le redko. Predsednik ČSSR ga je leta 1967 imenoval za narodnega umetnika, trikrat pa je prejel državno nagrado za literaturo Klementa Gottwalda. Knjižni izbori iz njegove lirike so izšli tudi v ruščini, bolgarščini, madžarščini, srbohrvaščini in italijanščini, letos pa izidejo še v poljščini, ukrajinščini in makedonščini. V slovenščino so doslej prevedli samo nekaj Závadovih pesmi (Lojze Krakar, Tone Pavček in Mile Klopčič).

Závada sodi med dobre poznavalce in iskrene prijatelje naše domovine. Že leta 1934 je bil v Cavtatu, leta 1936 v Sarajevu, tik po vojni pa je na čelu češkoslovaške kulturne delegacije obiskal vse republike naše države. Pozneje je prihajal k nam, kadarkoli je le mogel. Pridobil si je veliko prijateljev, ki imajo radi tega ne posebno zgovornega, toda izredno simpatičnega pesnika. Po njegovi zaslugi poznajo njegovi rojaki v izborih pesmi Srečka Kosovela in Otona Župančiča; prevedel pa je tudi posamezne pesmi Franceta Prešerna, Lojzeta Krakarja in drugih. Slovenska akademija znanosti in umetnosti ga je te dni izvolila za svojega zunanjega dopisnega člana.

SMEHLJAJ Roke v naročju držiš,
sladko se smehljaš,
brez besed,
ker vse že davno veš.

Mi si le izmišljamo,
mi se le pričkam,
ti rodiš življenje.

IN VENDAR Prav tak sem že kot javna spovednica,
vsak hodi k meni, da se mi spové.
Vse tuje grehe nase jemljem,
kako odvezo naj dobim in kje?

Saj vsak čas kot bolnišnica bom poln,
ki v njej koticčka prostega več ni.
Človeštva vse bolezni sam imam
in vendar v meni vsakdo biti si želi.

Ves tak sem že, kot so grobovi v mestih,
kjer mrtvi spe, kot v meni, kost na kosti.
Navzdol se spuščam po stopnicah,
na dno, kjer je sejmišče ničevosti.

Po stokrat dnevno vsak dan spet umiram,
ogorek sem na znotraj počrnél.
Pa le ne mislim na mrtvaške odre,
vse rajši slišim, kdo bo koga vzel.

Kjer se ljudje gnetó in godrnjajo,
jim kot kompásna igla kažem smer,
kje je življenja sončna pot, kje sreča,
kje lesk lepot blesti se venomer.

Zrem dolgo, dolgo na ozarjene vrhove,
da v meni razpusti se ves ta kal.
Ne čutim več človekove krhkósti, bede,
saj prvič se med zvezde je pognal.

Nazadnje se pod zemljo bom napotil,
da si poiščem zadnje domovanje.
Od tam hvaležno svet bom blagoslavljajal
za hip življenja in za kratke sanje.

VEČER   Zadnjo steklenico sva izpila.
Zadnjo cigareto med prsti tiščíva.
Ulico svetloba je zalila.
Nekdo tarna. Kam neki hitiva.

Oči se blešče kot vino iz kozarčkov.
Jutri spet trčimo na zdravje teh parčkov.
Zakaj je danes dim tako težkó grenak?
Po nebu luna plava, nad njo pa zlat oblak.

* * *

Vonj tvojih vrstnic nekoč izdiši se,
samo zapičeni trn razboli se.
Samo zapičeni trn razboli se,
vonj se spet vrne, spet razdiši se.

ŽIVLJENJE HVALA   Vzravnanega in čudovito mladega
si me s petami drobilo
na prah zdrobljenega
si me spet s slinami zlepljalo

Plamtečega si me z ledeno vodo polivalo
 in do kosti premočenega
 si me z žveplenko podžigalo
 Nisi mi dalo ugasniti niti goreti

Pod rebra ti nož je uhajal
 pod vsako rebro nov nož
 vsega si me preoralo
 z leve in z desne
 od spodaj od zgoraj
 kot polje za zimo

Danes sem v kamniti vreči
 in na koncu svojih moči
 V kot si me zagnalo
 na prsih mi klečiš
 da še kaj iztisneš iz mene
 Solze mož in radost žená

Nikdar pa nisem obležal na tleh
 Zmerom sem vstal in se dvignil
 kot hrast po dežju ves opran
 Čemú bi mi žal bilo ran in črnjavk
 Ljubil sem ljubljen sem bil

POKRAJINA Jagnjed.

Razlita ravnina.
 Na njej kot ladjice bele hišice.

Gruda, grude, grude . . .
 Iskreča se belina oblakov
 ókraste skale sveta žêne za horizont.

V vratih dneva
 so bolečine strdile v kristale
 zadnje kapljice.

In v podvečer
 svetlikajoči se fosfor lesenih soh —
 gotska silhueta.

To v vinjeti zveni zgodovina
kot v školjki na bregu morjé.
To lovskega roga glas,

ves otožen,
vase ves zaokrožen,
iz dalje v daljo

v molitev otožno
se je razplapolal
in plapola.

AHASVERJEVO
PREBUJENJE

Razbeljeni reflektor sonca
je presijal nebeški svod
in ta je v razkošju kopeli
vztrepetal kot koža na ženskem trebuhu.

Kakor antična soha
pod suho glino in preperelim listjem
sem bil zasut od nanosov stoletij,
ki so se začeli sesipati tisti hip,
ko se je v mojem okostju
oglasil občutljiv seizmograf prirodnih tresljajev
in je srbeča prha s svojim ognjenim srabom
razdražila skrivnostne sile,
ki so dremale v strelskih jarkih celic
razsutih po vseh frontah mojega telesa.
Moje roké in moje prsi so se spremenile v bojno polje.

Grozeče sem se vzravnal
in spoznal,
da ne bomo dočakali zalog ženske nege,
zakaj kot od južnega pola
k severnemu
je daleč
od prirojenosti moža
do prirojenosti
žene.

ZAPUŠČENA ZEMLJA

Dani se.
 Opirajo se vrata vesolja
 Volkodlak noči beži iz vasi
 in v srcu tesnoba prši.

Kaj pred jutranjim svitom šumi?
 Kaj to joče nekje in tiho ječi
 v prezebli travi
 grenko kakor davi?

Naga in premražena
 zemljica stoka osirotela
 od zime in gláda,
 od prsi neba ostavljena,
 pri vratih pokopališča odvržena
 med žabe, škorpionje in gade.

Ali pa je padla iz zibelke neba?

Če mati
 gleda svet z očmi otroka,
 potem se tej siroti zlati
 pozna, da je rodú zelo visokega.

Kako modre oči imá . . .
 Tak lesket imajo le zrcala neba.

Ne puščajmo je tu trpeti
 in brez človeške pomoči umreti.

Rajši jo naj vsak za lastno vzame.
 V zibelki jo bodo žita zibála,
 preden doraste in jo objame
 ženin sonce, ki ga bo poiskala.

DREVO OB POTI

V črni krošnji neba
 zlato listje zvezd trepetata
 in noč žari od mraza

Drevo ob poti
 veje v ivje odete
 se lesketajo v mesečini
 kot kristalni lesteneč

V dosmrtni ječi zemlje
 z verigami priklenjeno k njej
 pozimi kot berač prosi vbogajme
 poleti pa samo vse razdaja

Z razpokano skorjo
 in z oteklimi gležnji
 brodi spomladi po brozgi in vodi
 ko pa nehajo mrazi in se mejé osušijo
 zbudi se v njem mezga
 tista najbolj mirna moč ki ne uničuje le oživlja

Razpeto na vse strani sveta
 takoj ko čebele odleté
 začne črno drevo z zelenim listjem
 kondenzirati sladkobno trpkost zemljé

In takoj so kot na sejmu
 okoli njega jarki poteptani
 trava pod njim pohojena
 in odlomljene veje
 Nestrpneži ne morejo dočakati
 prvega sadja

Najlepše sadeže
 dozorele svetlobe
 z vrha krošnjé
 klatijo s kamenjem

TRAVA   Padajo bogovi angeli titani
 V RAZVALINAH   Padajo kralji knezi tirani
                     Padajo zvezde padajo saje pada sneg
                     Zemlja je padli okameneli oblak prahu
                     In morje padlo vtekočinjeno nebo
                     Ni drugega konca kot pad in razpad

V razvalinah pa večno zeleni trava
 Zjutraj se na njej bleščijo kaplje
 bistre kot rosa čiste kot solze
 Ljudje se ljubijo sredi vojn in potresov
 in življenje brizga še iz peklenških globin

Kdo zadrži to kar je zrelo za padec
 Kdo zaustavi kar k svetlobi se žene

PEŠEC   Dovolj sem se nagledal tega božjega sveta
 Rad sem se sprehajal po njem
 težko se bom razstajal z njim
 Nikoli nisem šel po ravni poti k cilju
 S komolci se nikamor rinil
 Iskal ničesar kar je daleč
 le to kar blizu je iskal sem
 in se na tihem radoval
 in kot pri kratkem stiku
 iskrenje in žarenje čutil
 Naprej sem hodil se nazaj obračal
 patron stvari zgubljenih in iskanih
 patron stvari vsakdanjih in že redkih
 patron odbleskov upanj radosti
 patron čudes — mehurčkov nad vodo
 ki bi brez njih ta svet ne bil več svet
 ljubezen ne ljubezen in življenje ne življenje

PROŠNJA   Žarno sonce sveti mi tudi potem
 ko ne bom več na svetu
 tako kot dobrotno svetiš
 na prazna pospravljena polja
 na izpuščene ribnike
 na prazne kamnolome
 na jalovino pred jaški
 kjer reveži zbirajo kurjavo za zimo

Zasveti mi žarno sonce tudi potem
ko boš še samo le majcen novčič
zgubljen nekje pod snegom
Zasveti mi tudi pozimi
ko boš slabotno in malokrvno
kot po dolgi bolezni

Tudi jaz ti bom nasproti zažarel
vsaj kakor lužica na poti
in kot na luži led
in kot na njivi izorani črep